

Om inbegripandet av kvinnor i flyktingdefinitionen

En diskursanalys av UNHCR:s handbok

Diana Iskra
Sanna Kyllsen

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STVA21
HT11
Handledare: Anna Eklund Sundell

Abstract

Med utgångspunkt i feministisk teoribildning och användandet av diskursanalys av UNHCR:s handbok undersöker denna uppsats hur kvinnan inbegrips i den internationella flyktingdefinitionen.

Materialet som är föremål för undersökningen utgörs av inbegripande klausulerna i UNHCR:s *Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställandet av flyktingars rättsliga ställning*.

Med hjälp av Ernesto Laclaus och Chantal Mouffes diskursteori har en diskursanalys utformats. I diskursanalysen fastställs diskursen kring flyktingdefinitionen, vad den innehåller, beaktande av män, och vad den utesluter, inbegripande av kvinnor. Med diskursanalys som metod och feministisk teori med fokus på genus, behandlas begreppen *offentligt/privat* och *den politiske mannen*.

Analysen stärker uppfattningen om att en patriarkal könsmaktsordning präglar UNHCR:s handbok. Flyktingrätten påverkas av de rådande normerna kring kön, vilket innebär att flyktingdefinitionen utformas och tolkas med utgångspunkt från en föreställning med mannen som norm och kvinnan som avvikande.

Nyckelord: flyktingdefinition, diskursanalys, feminism, UNHCR, könsmaktsordning

Antal ord: 7975

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	2
1.2 Avgränsning.....	2
1.3 Reflektioner	3
2 Bakgrund	5
2.1 Förenta Nationerna – FN	5
2.2 United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR	5
2.3 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning och 1967 års protokoll.....	6
2.4 Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning.....	7
3 Metod	8
3.1 Diskursteori.....	8
3.1.1 Diskursanalys.....	8
3.1.2 Laclaus och Mouffes diskursteori.....	9
3.1.3 Definitioner.....	10
3.1.4 Operationalisering.....	11
3.2 Material.....	11
4 Teori	13
4.1 Feminism	13
4.1.1 Definition.....	13
4.2 Operationalisering.....	15
4.2.1 Offentligt/privat	15
4.2.2 Den politiske mannen	16
5 Analys	18
5.1 Diskursanalys av UNHCR:s handboks inbegripande klausuler.....	18

6 Slutsats	23
7 Referenser	24

1 Inledning

Dagligen möts vi av artiklar och tar del av debatter i media som behandlar flyktingars och asylsökandes situation. Vi matas med bilder av överfulla flyktingläger där människor bor i tält och har brist på vatten, mat och där saniteten är undermålig. Det är människor på flykt undan våld, förföljelse och diskriminering. Intresset för uppsatsämnet väcktes då vi ställde oss frågan vem som är flykting och vem som enligt den internationella flyktingrätten ska få flyktingstatus och internationellt skydd mot kränkningar av sina mänskliga rättigheter. Vi vill utifrån feministisk teoribildning och diskursanalys undersöka hur kvinnan inbegrips i den internationella flyktingdefinitionen.

Förenta Nationernas (FN) flyktingkonvention – även kallad Genèvekonventionen, eller mer formellt *1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning och 1967 års protokoll* – är det viktigaste internationella instrumentet för reglering av flyktingars rättsliga ställning. FN:s flyktingorgan United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) har fått uppdraget att leda och samordna de internationella insatserna till skydd av flyktingar världen över. UNHCR:s handbok ligger till grund för tolkningen av flyktingkonventionen för nationella lagstiftningar. Handboken är vår enhet för diskursanalys. Vi utgår ifrån Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori och använder oss av de analytiska verktyg de erbjuder. I vår diskursanalys av handboken undersöker vi vad flyktingdefinitionens diskurs etableras kring.

De feministiska teorier vi har valt att använda oss av behandlar främst en socialt konstruerad underordning, där kvinnor på grund av sitt kön blir diskriminerade. Vi tar utgångspunkt i de teorier som Maria Bexelius, Heaven Crawley, J. Ann. Tickner och Jane Freedman använder sig av och som berör kvinnor i internationell politik, i flykt- och asylfrågor. Vi vill med hjälp av feministisk teori peka på en patriarkal könsmaktsordning samt anlägga ett genusperspektiv på analysen av UNHCR:s handbok.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur kvinnor omnämns, eller inte omnämns, i flyktingdefinitionen. Med avstamp i feministisk teori kommer vi, genom en diskursanalys av UNHCR:s handbok, undersöka hur kvinnan inbegrips i den internationella flyktingdefinitionen.

Vår uppsats utgår ifrån frågan:

– *Hur inbegrips kvinnor i diskursen kring flyktingdefinitionen?*

1.2 Avgränsning

FN:s flyktingorgan UNHCR har det främsta internationella ansvaret att övervaka hur stater efterlever flyktingkonventionen. Flyktingorganets policydokument utgör rättskällorna som ger vägledning för stater och deras prövande myndigheter. UNHCR:s *Handbok om förfarandet och kriterierna för att bestämma flyktingars rättsliga ställning* är central för tolkningen av flyktingdefinitionen i de nationella lagstiftningsorganen (Bexelius 2008, s. 60). I vår kvalitativa textanalys valde vi att koncentrera oss på UNHCR:s handbok. De regler som i 1951 års konvention definierar vem som är flykting har delats upp i tre avdelningar: *inbegripande klausuler*, *upphörande klausuler* och *uteslutande klausuler* (UNHCR 1996, [art. 30] s. 17). I handboken avgränsar vi vår undersökning till *inbegripande klausulerna*. Vi gör en diskursanalys av de villkor en person måste uppfylla för att anses som flykting (UNHCR 1996, [art. 31] s. 17).

Denna uppsats har inte intentionen att vara heltäckande inom ämnesområdet. Europeiska Unionens och enskilda länders roll har vi fått utesluta ur analysen även om vi är medvetna om att dessa aktörer är av betydelse. Vi har även valt att inte fokusera på allt debattmaterial som finns inom detta område.

UNHCR har gjort viktiga tillägg i handboken för att stärka genusperspektivet, *Könsrelaterad förföljelse* (2002) och *Människohandel* (2006). Vi analyserar inte dessa tillägg, av utrymmesskäl och för att tilläggen inte påverkar flyktingdefinitionen nämnvärt. Enligt vår uppfattning kommer flyktingkonventionen 1951 med protokoll 1967 och UNHCRs handbok, vara de främsta analysenheterna fram tills det att de blir omformulerade.

1.3 Reflektioner

Vår teoretiska utgångspunkt är att det finns en patriarkal könsmaktsordning och denna präglar UNHCR:s dokument. Könsmaktsordningen samverkar med andra maktordningar baserade på bland annat klass, etnicitet, sexualitet och ålder. Ens könsidentitet, ens erfarenhet och hur man dagligen förhåller sig till att vara man eller kvinna formas av normer kring kön som är sammanflätade med andra normer (Bexelius 2008, s.15). De könsnormer som hitintills varit dominerande har konstruerat det manliga/maskulina som överlägset det kvinnliga/feminina. Maktordningen har varit till fördel för män och resulterat i att kvinnor blivit utsatta för utbredd diskriminering och andra övergrepp. Flyktingrätten har påverkats av de rådande normerna kring kön vilket har inneburit att flyktingdefinitionen har utformats och tolkats med utgångspunkt från en föreställning om mannen (Bexelius 2008, s.16).

Vi skulle antagligen lika gärna kunna undersöka hur exempelvis homosexuella personer inryms i definitionen. Eftersom vi kommer att använda oss av teorier som menar att flyktingkonventionen är skapad av och för män blir det oundvikligt att inte prata om kvinnor och män som kategorier. Det bör noteras att kvinnor är i fokus för denna uppsats. Det innebär att vår uppsats utgår från den kvinnliga flyktingen och de problem som kvinnor kan möta på grund av deras ställning. Det utesluter dock inte att frågor kring kön och genus alltid berör både män och kvinnor och relationen dem emellan liksom att även män kan erfara många av de problem som vi kommer att beskriva.

Erika Svedberg och Annica Kronsell skriver i *Feministisk metod, teori och forskning om identiteter i Identitetsstudier i praktiken* (2003) att intersubjektivitet, enligt ett feministiskt synsätt, är någonting svåruppnåeligt. Författarna anser att förförståelse och vem man är som person alltid påverkar hur man teoretiserar och förklarar olika fenomen (Svedberg & Kronsell 2003, s.59). Med intersubjektivitet menas att forskningsresultat i möjligaste mån ska vara forskaroberoende. En annan forskare som söker svar på samma fråga och använder samma verktyg som i den gjorda studien ska i princip komma fram till samma resultat (Esaiasson m.fl. 2007, s. 24).

Vi är eniga med Svedberg och Kronsell och utgår ifrån att forskarens val av studieområde, frågeställningar, metoder och angreppssätt är nära förknippat med vem man är som person och därför kan en studie och dess resultat inte anses vara forskaroberoende. Vi vill därför vara öppna med vårt kritiska förhållningssätt till materialet. Frågeställningarna och syftet formuleras av våra tankar och idéer. Hela studien påverkas, även metod och teori, av våra egna uppfattningar av allt ifrån hur vi uppfattar en könsmaktsordning till hur vi uppfattar en *välgrundad fruktan till förföljelse*. Vi vill betona att ambitionen är att uppsatsen präglas av tydlighet och öppenhet. Det är viktigt att tydligt visa hur forskningsprocessen gått till, vilka avgränsningar som gjorts och vilka problem och begränsningar som det valda angreppssättet inneburit. Intersubjektiviteten, enligt vår mening, innebär att vi på ett tydligt sätt redogör för

tillvägagångssättet; hur vi tolkat materialet och genom källhänvisningar ger läsaren en möjlighet att upprepa studien.

Utgångspunkten för denna uppsats är frågan om hur kvinnor inbegrips i flyktingdefinitionen. Ett väsentligt problem som kan uppstå när man diskuterar kvinnors frigörelse och jämlikhet är att man identifierar kvinnor som en specifik social grupp med en kollektiv identitet – en identitet som skiljer sig från mäns. Kategoriseringen innebär att man inte ser till kvinnan som en individ i första hand, utan man placerar henne i en grupptillhörighet där hon kan anonymiseras. Man riskerar alltså att återskapa, om än i andra former, de definitioner av skillnader som så länge hållit kvinnor underordnade (Freedman 2003, s. 22-23). Det är svårt att undvika en kategorisering av kvinnor, men samtidigt som även vi använder oss av generaliseringar vill vi ge utrymme åt den oändliga mängd individuella variationer som finns bland kvinnor och deras flyktingskäl. Vi vill understryka att kvinnor ska förstås med utgångspunkten att kvinnor inte utgör en hårt fixerad kategori, utan att vad det innebär att vara kvinna i en viss kontext ska påverkas av maktordningar av såväl kön, som exempelvis ålder, etnicitet, klass, sexualitet och nationalitet.

2 Bakgrund

Vi kommer i detta kapitel presentera en kort bakgrund om Förenta Nationerna, UNHCR, 1951 års konvention och UNHCR:s handbok om förfarande och kriterier för fastställande av flyktingskap.

2.1 Förenta Nationerna – FN

Förenta Nationerna, FN, grundades den 24 oktober 1945 och hade vid bildandet 51 medlemsländer. Idag är nästan alla världens länder, närmare bestämt 193 stater, medlemmar i sammanslutningen. FN grundades efter andra världskrigets slut som en efterträdare till Nationernas förbund. FN är en fredsbevarande organisation och bildades med hopp om en rättvis och fredlig global gemenskap. För ett medlemskap i FN måste en stat acceptera de åligganden som FN-stadgan föreskriver. Generalförsamling beslutar om medlemskap enligt säkerhetsrådets rekommendationer. Organisationen är uppbyggd av flera organ, fonder, program och andra underorganisationer som tillsammans kallas FN-systemet. Organisationens arbete övervakas av sex huvudorgan. UNHCR, United Nations High Commissioner for Refugees, är en av FN:s underorganisationer (Taylor & Curtis 2011, s 312).

2.2 United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR

FN:s flyktingorgan UNHCR har till huvuduppgift att ge rättsligt skydd åt flyktingar och asylsökanden, ge materiellt skydd åt människor i humanitära katastrofer och att bistå flyktingar och internflyktingar att återvända hem under säkra förhållanden. Det officiella namnet på organisationen är United Nations High Commissioner for Refugees (Förenta Nationernas Flyktingkommissariat). UNHCR har fått uppdraget att leda och samordna de internationella insatserna till skydd av flyktingar världen över och att finna lösningar på flyktingproblemen. Riktlinjerna för UNHCR:s arbete anges av organisationens egna stadgar samt 1951 års konvention om flyktingars rättsliga

ställning, och dess protokoll från 1967. Internationell flyktingrätt bildar den grundläggande ramen för principerna för UNCHR:s humanitära verksamhet. Den övergripande styrningen av UNHCR sker genom UNHCR:s exekutiva kommitté (UNHCR, 2012).

2.3 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning och 1967 års protokoll

I 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning definieras vem som är flykting, flyktingars rättigheter samt medlemsländernas skyldigheter. I 1967 års protokoll om flyktingars rättsliga ställning fastslås att 1951 års konvention omfattar alla flyktingar oavsett tid och plats, även personer som blivit flyktingar på grund av händelser som inträffat före 1951.

1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning, och 1967 års protokoll, är den internationella konvention som ligger till grund för befintliga flykting- och asylregimer i de flesta länder i världen och det mest centrala folkrättsliga dokumentet på flyktingområdet. Konventionen är det enda universella fördrag som erbjuder skydd för flyktingar och i de länder där konventionen inte har ratificerats och antagits i den nationella lagstiftningen använder UNHCR konventionen som grund för beslut i flyktingfrågor (Freedman 2007, s. 70).

Enligt artikel 1 a 2 i 1951 års konvention skall termen flykting appliceras på var och en som:

... till följd av händelser, som inträffat före den 1 januari 1951, och i anledning av välgrundad fruktan till förföljelse på grund av sin ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politisk åskådning befinner sig utanför det land, vari han är medborgare, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att begagna sig av sagda lands skydd, eller den som, utan att vara medborgare i något land, till följd av händelser som förut sagts befinner sig utanför det land, vari han tidigare haft sin vanliga vistelseort, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att återvända dit (UNHCR 1996, [art. 34] s. 19).

Denna allmänna definition av flyktingbegreppet diskuteras sedan vidare i detalj i UNHCR:s handbok om förfarandet och kriterierna för fastställande av flyktingars rättsliga ställning.

2.4 Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning

UNHCR utgav 1979 den första upplagan av *Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning – enligt 1951 års konvention och 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning*. UNHCR:s handbok utgör tillsammans med 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning, och med dess protokoll från 1967, och UNHCR:s exekutiva kommitté, riktlinjer för staters handlande i flyktingfrågor. UNHCR:s handbok är främst avsedd som en vägledning för tjänstemän och andra som arbetar med att fastställa flyktingskap. Handboken om förfarande och kriterier för fastställande av flyktingskap är det mest centrala verktyget för tolkningen av flyktingdefinitionen och dess motsvarighet i nationella lagstiftningar, den har visat sig vara mycket användbar i arbetet med att fastställa flyktingars status (UNHCR 1996, s. 10).

3 Metod

Vår metod är diskursanalys. Nedan följer ett avsnitt där vi redogör för hur diskursteorin kan användas som vetenskaplig metod. Vi definierar diskurs enligt Laclau och Mouffe som en fixering av betydelsen inom en bestämd domän (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 33).

3.1 Diskursteori

3.1.1 Diskursanalys

En kvalitativ textanalys är ett metodologiskt upplägg som går ut på att ta fram det väsentliga innehållet i en text genom en noggrann läsning av textens delar, helhet och den kontext vari den ingår (Esaiasson m.fl. 2007, s. 237). Ett argument för att använda sig av kvalitativ textanalys kan vara att det eftersökta innehållet i texten ligger dolt under ytan och endast kan tas fram genom en intensiv läsning av texten. Det centrala tillvägagångssättet handlar om att läsa aktivt, att ställa frågor till texten och att se efter om texten eller man själv kan besvara dessa frågor (Esaiasson m.fl. 2007, s. 237).

Anledningen till att vi har valt att göra en kvalitativ textanalys är att den möjliggör fördjupning och en noggrann och en genomarbetad analys. Vårt fokus på en enhet, UNHCR:s handboks inbegripande klausuler, är en avgränsning som underlättar vår ambition om en mer djupgående analys.

Det diskursanalytiska angreppssätt som vi presenterar är inte bara metoder för analys av data utan en teoretisk och metodisk helhet – en paketlösning (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 10). Gemensamt för alla diskursanalytiska angreppssätt är att de utgår från ett socialkonstruktivistiskt sätt att se på världen. Enligt socialkonstruktivismen bildas kunskap i social interaktion och det finns ett samband mellan kunskap och social handling, vilket gör att våra handlingar är beroende av den sociala världsbilden (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 11). Det finns fyra punkter som alla diskursanalyser har gemensamt: 1. En kritisk inställning till självklar kunskap. 2. Att

världen är historiskt och kulturellt präglad och därför kontingent. 3. Att vår kunskap om världen skapas i sociala processer. 4. Att det finns ett samband mellan kunskap och social handling (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 11-12).

Det diskursanalytiska angreppssättet – paketlösningen – innehåller både filosofiska aspekter angående språkets roll i konstruktionen av den sociala världen, teoretiska modeller samt metodologiska riktlinjer för att bedriva en studie. Det krävs att man accepterar de filosofiska premisserna för att kunna använda diskursanalys i empiriska undersökningar (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 10). Det är viktigt att understryka att paketets innehåll är integrerat, men att man mycket väl kan skapa ett eget paket genom att kombinera element från flera olika diskursanalytiska perspektiv. Man kan även använda sig av andra perspektiv än de diskursanalytiska (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 10). Att tillämpa element från andra perspektiv i diskursanalysen är inte bara tillåtet utan tillskrivs ett särskilt värde, eftersom olika perspektiv ger olika former av insikt inom ett område och tillsammans skapar en bredare förståelse. Det är viktigt att ett sådant mångperspektivistiskt arbete inte är en blandning av olika synvinklar utan att perspektiven formar och omformar varandra på ett sammansatt och sammanhängande vis inom en teoretisk ram (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.10).

3.1.2 Laclaus och Mouffes diskursteori

Syftet med Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori är att kartlägga de processer som fastställer ett teckens betydelse. Vissa betydelsefixeringar blir så konventionaliserade att de uppfattas som naturliga (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 32). Laclau och Mouffe bygger upp sin teori genom att sammanföra och moderera två teoretiska traditioner, marxismen och strukturalismen/poststrukturalismen. Marxismen gör avstamp i tänkandet om sociala strukturer. Strukturalismen erbjuder teorier om tecken och dess betydelser (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 32). Vi kommer främst att använda oss av Laclaus och Mouffes teori om betydelsebildning, och utelämnar därför vidare resonemang om marxismen.

Enligt Winther Jørgensen och Phillips i *Diskursanalys som teori och metod* (2000) beskrivs strukturalismens språkuppfattning med hjälp av en metafor: man tänker sig att alla tecken i en text är knutar i ett nät och får sin betydelse genom att skilja sig från varandra på bestämda sätt (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s.32). Poststrukturalismens invändning mot att se denna betydelsefixering var att betydelsen inte kan fixeras så entydigt och slutgiltigt, eftersom betydelsen kan skifta då tecknen sätts i relation till andra tecken (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 32). I en analys

av betydelsefixeringar gäller det alltså att studera – hur tecken både skiljer sig från och sätts i relation till andra tecken.

3.1.3 Definitioner

Diskursanalys som metod är en teknisk undersökning av utvalt material. Nedan följer en förklaring av de begrepp Laclau och Mouffe erbjuder som verktyg för att analysera en text.

I diskursteorin definieras **diskurs** som en fixering av betydelse inom en bestämd domän. Man kan också se det som kampen om att fylla ett begrepp med innehåll (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 34). Diskursanalys handlar till stor del om att analysera de processer som knyter tecken till en viss betydelse (Bergström & Boréus 2005, s. 316). Vår studie handlar om att iaktta denna betydelseskapande process.

En diskurs etableras genom att betydelser formas kring några begrepp, dessa kallas för nodalpunkter. En **nodalpunkt** är ett centralt tecken kring vilket de andra tecknen ordnas och får sin betydelse (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 33). I studien är *flykting* en nodalpunkt, eftersom det är det ord som flyktingdefinitionen bygger på. Nodalpunkten är det tecken som ger mening till diskursens andra begrepp, och för tillfället låser dem i diskursen (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.33). **Artikulation** handlar om hur diskursen konstrueras. Hur den utesluter andra möjliga betydelser som tecknen kan ha och även andra möjliga sätt på vilka de kan vara relaterade till varandra (Bergström & Boréus 2005, s. 318).

Tecknet som utsätts för försök att definieras kallas för **element**. De tecken vars betydelse är fixerade omnämns som **moment**. Genom att elements betydelse formas kring ett antal nodalpunkter, etableras en diskurs. Element och moment får genom sitt förhållande till varandra sin mening, likt knutarna i ett nät (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 33).

Med hjälp av begreppet element kan vi omformulera diskursbegreppet; en diskurs försöker göra element till moment genom att reducera deras mångtydighet till entydighet (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 34). Element som i särskilt hög grad är mångtydiga kallas **flytande signifikanter**. Vi har definierat *välgrundad fruktan för förföljelse* som en flytande signifikant. Flytande signifikanter är de tecken som just kan ha andra möjliga betydelser, de är särskilt öppna för att kopplas till andra diskurser, och är just därför i hög grad föremål för den diskursiva kampen i det diskursiva fältet (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.35).

I diskursanalysen är vi intresserade av att undersöka subjektet i flyktingdefinitionen. **Mästersignifikanter** är en identitetens nodalpunkt. En sådan mästersignifikant kan till exempel vara "man", och olika diskurser erbjuder innehåll åt den flytande signifikanten "man". Detta sker genom att knyta ihop signifikanter i ekvivalenskedjor, som etablerar identiteten relationellt. Den diskursiva konstruktionen anger vad "man" liknar och

skiljer sig ifrån (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 50). I vår diskursanalys är mästersignifikanten *flykting*. Identiteten konstitueras genom **ekvivalenskedjor**, där tecken sorteras och knyts ihop i kedjor: vem som är *flykting* och vem som inte är *flykting* (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 51).

3.1.4 Operationalisering

Vår studie ser begreppet *flykting* som ett diskursivt fenomen och vi väljer därför att undersöka UNHCR:s handboks inbegripande klausuler, eftersom de är centrala för hur länder ska bedöma huruvida en person är *flykting*.

Vi börjar undersökningen med en genomläsning av *Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning*; vi letar efter centrala begrepp som flyktingdefinitionen knyter till nodalpunkten, *flykting*. Efter lokaliseringen av denna nodalpunkt söker vi efter element. Nodalpunkten bestäms av följande element; *välgrundad fruktan för förföljelse, ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp och politisk åskådning. Välgrundad fruktan för förföljelse* är en flytande signifikant. Vi utläser också utifrån dessa element diskursens artikulering. Elementen i flyktingdefinitionen bestäms i sin tur av moment, de begrepp som inte behöver definieras. Vi undersöker vilka begrepp som fyller elementen med innehåll.

I vår uppsats är *flykting* mästersignifikanten. Vi är intresserade av vad en *flykting* enligt UNHCR:s handboks inbegripande klausuler liknar och skiljer sig ifrån, i fråga om flyktingstatus. Sedan utforskar vi hur dessa begrepp i sin tur knyts till andra begrepp för att förklaras, förtydligas eller definieras. Vi använder oss av en ekvivalenskedja (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 57). Detta angreppssätt möjliggör för oss att finna de element som fylls med mening genom moment. Genom att redogöra hur vissa begrepp är sammanknutna med andra begrepp kan man kartlägga hur det är diskursivt organiserat (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 57).

3.2 Material

Undersökningsmaterialet utgörs av inbegripande klausulerna i UNHCR:s *Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställandet av flyktingars rättsliga ställning*. Handboken ger oss underlag till diskursanalysen i flyktingdefinitions mest koncentrerade form samt UNHCR:s tolkning av denna. Valet av handboken som material gjordes helt med tanke på dess syfte att informera och ge tolkning till stater

lagstiftning. Att studera handboken är det närmaste man komma implementeringen av flyktingdefinitionen utan att studera specifika länders lagstiftning.

4 Teori

Feministisk teori rymmer många olika inriktningar och vi kommer nedan att presentera de perspektiv och begrepp som vi använder oss av i vår analys.

4.1 Feminism

Nedan redogör vi för diskursen kring feministisk teori, för att sedan landa i en definition som är relevant och berikande för uppsatsen. Efter det följer en genomgång av de begrepp som används i analysen av de observationer vi gjort i diskursanalys.

4.1.1 Definition

Feminism är bland annat en akademisk disciplin som växte fram ur den feministiska rörelsen under 1960- och 1970-talen, en rörelse som ville uppnå politisk, social och ekonomisk jämställdhet för kvinnor (Tickner 2011, s. 264). Feminism är ingen enhetlig teori utan är istället en skiftande och mångfacetterad samling idéer och inriktningar. Dessa skilda idéer och inriktningar kan ligga långt ifrån varandra och är ibland motstridiga. Gemensamt för samtliga inriktningar är att feminister – däribland vi – utgår från att kvinnor är underordnade en patriarkal könsmaktsordning. Vi försöker förstå denna underordning. Teorierna skiljer sig i uppfattning om orsakerna till underordnandet och även i hur man ska besegra det (Tickner 2011, s. 266-267).

De feministiska teorier vi har valt att använda oss av behandlar främst den socialt konstruerade underordningen, att kvinnor på grund av sitt kön blir diskriminerade. Underordningen är alltså inte biologisk utan ett socialt konstruerat ”kön” där egenskaper associerade med det kvinnliga/feminina på ett strukturellt plan blir underordnade de egenskaper associerade med det manliga/maskulina (Bexelius 2008, s. 12). Denna inriktning ställer sig inte alla feminister sig bakom. Vi ansluter oss dock till denna inriktning.

Vi har läst en stor mängd feministisk litteratur. I en strävan efter en god *begreppsvaliditet*, det vill säga överensstämmelsen mellan teoretisk definition och operationell indikator, har vi valt begrepp som etablerade forskare använder sig av (Esaiasson m.fl. 2007, s. 63). Vi har även använt oss av en stor mängd litteratur, från olika källor för att minska risken för genomgående slumpmässiga fel, i en ambition av god *resultatvaliditet* – att vi mäter det vi påstår att vi mäter (Esaiasson m.fl. 2007, s. 63). Osystematiska fel kan uppstå. I studien tar vi utgångspunkt i de teorier som Maria Bexelius, Heaven Crawley, J. Ann. Tickner och Jane Freedman använder sig av i sina böcker som berör kvinnor i internationell politik, flykt och asyl. Gemensamt för Bexelius, Crawley och Freedman är att de anlägger ett genusperspektiv på asyl och flyktingfrågor.

Vi definierar och använder oss av genus som ett begrepp som beskriver den sociala konstruktionen och maktrelationen mellan kvinnor och män samt innebörden av dessa relationer för kvinnors och mäns identitet, status och roll. Genus är inte detsamma som kön då det sistnämnda är biologiskt definierat (Crawley 2001, s. 7).

När feminister använder begreppet genus syftar de inte på den biologiska skillnaden mellan män och kvinnor utan de kulturellt formade och definierade karaktärsdragen för manligt och kvinnligt (Tickner 1992, s. 7). Genus som begrepp problematiserar en essentiell och biologisk förståelse av kön. Å ena sidan talar man om kön som ett biologiskt faktum, å andra sidan förhåller man sig till en rad olika föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt, föreställningar som är föränderliga och varierar över tid, plats och sammanhang. Dessa föreställningar bildar en hierarkisk könsmaktsordning eftersom karaktärsdragen associerade med det manliga/maskulina på ett strukturellt plan är överlägsna associationerna med det kvinnliga/feminina (Bexelius 2008, s. 12). Bexelius och Tickner menar att genus borde ses som ett analytiskt verktyg snarare än som ett förklarande begrepp. De anser att verktyget kan analysera istället för att beskriva världen och strukturerna vi lever i (Bexelius 2008, s. 13. Tickner 1992, s. 5).

I *Asylrätt kön och politik* (2008) skriver Bexelius:

För flyktingrättens del har de rådande normerna kring kön inneburit att flyktingdefinitionen utformats och tolkats med utgångspunkt från föreställningar om den heterosexuella mannen, och de kränkningar och den politiska aktivitet han ofta bär med sig i bagaget (Bexelius 2008, s.16).

Denna tankegång finner man även i Heaven Crawleys bok *Refugees and gender* (2001):

Feminists have referred to this approach as asking the 'woman question' which involves examining how the law fails to take into account the experiences and values which seem more typical of women than men, for whatever reason, or how existing legal standards and concepts might disadvantage women (Crawley 2001, s. 17).

Freedman skriver att flyktingkonventionen inte tar upp kvinnors erfarenheter och om hur detta drabbar kvinnor. Freedman anser att flyktingkonventionen misslyckas med att skydda kvinnorna vilket inneburit att det varit svårare för kvinnor att få flyktingstatus och internationellt skydd (Freedman 2007, s. 69).

Många feministiska teoretiker har i sitt sökande efter grunderna till kvinnans utestängning från den politiska sfären kritiserat de ideologier på vilka de västerländska institutionerna är byggda. De har i synnerhet kritiserat uppdelningen mellan det offentliga och det privata (Freedman 2003, s. 42-43). Kritik har även riktats mot att den politiska sfären är en manlig sfär, att politik utgår från beteendet hos män i offentliga maktpositioner (Tickner 1992, s. 37).

I vår operationalisering av feministisk teori och begreppet genus har vi valt att använda oss av två begrepp; *offentligt/privat* och *den politiske mannen*. Vi valde dessa begrepp eftersom de på ett tydligt sätt visar hur könsmaktsordningen kan ta form.

Vi utgår från teorin att flyktingdefinitionen är en del av könsmaktsordningen där kvinnan är underordnad mannen. 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning och 1967 års protokoll – flyktingkonventionen – utformades med mannen som norm (Bexelius 2008, s. 61).

4.2 Operationalisering

4.2.1 Offentligt/privat

Termerna offentligt och privat används för att skilja mellan stat och samhälle men också mellan det icke-privata och det privata livet. I dikotomierna anses staten tillhöra den offentliga sfären medan familjen, hemmet och det intima livet tillhör den privata sfären (Freedman 2007, s. 19). Dikotomin har använts för att på ett tydligt sätt skilja på den politiska, offentliga sfären, och den o-politiska, privata sfären. Familjen är sedd som en del av den privata sfären och har därför inte ansetts vara en relevant analysenhet för de flesta traditionella teoretiska perspektiven (Crawley 2001, s. 19).

Viss feministisk kritik menar att man med en djupare analys av dikotomin *offentligt/privat* skulle se att den är väldigt könsbetingad eftersom de två sfärerna ges olika värden där den offentliga sfären, den manliga världen, ges större betydelse än den privata, kvinnliga världen (Freedman 2003, s. 43). Feminismen har särskilt betonat den godtyckliga och missvisande gränsdragningen mellan den privata och offentliga sfären. Argumenten som förs är att jämlikhet inte kan uppnås genom att tillsätta kvinnor till

traditionella teorier, utan att man istället måste ifrågasätta själva grunderna till dessa och vilka institutioner som är uppbyggda på dem (Freedman 2003, s.45)

Slagordet *det privata är offentligt* är en reaktion mot dikotomin *offentligt/privat* och myntades av ”andra vågens” feminister på 1960- och 1970- talet. De utmanade traditionella åsikter om familjen och privatlivet som låg utanför politikens ansvarsområde och hävdade att den privata sfären i högsta grad var politisk och ett primärområde vad gäller maktrelationer och genusbetingad ojämlikhet. Man betonade att offentliga faktorer påverkar det privata livet (Freedman 2003, s. 45-46).

Utifrån en feministisk utgångspunkt vill vi använda dikotomin *offentligt/privat* för att peka på att den offentliga politiska sfären påverkar kvinnors personliga liv, men även sätten på vilka maktrelationer i den så kallade privata sfären skapar förtryck och dominansrelationer. Det finns en feministisk kritik mot dikotomin eftersom den har upprätthållit manlig makt under lång tid och därför bör upplösas (Freedman 2003, s. 46).

Gränsdragningarna mellan de två domänerna offentligt och privat är inte fasta utan ändras ständigt och är föremål för pågående strider. Ingen definition av gränsen mellan privat och offentligt kan därför vara fast och universell. Istället för att försöka göra en universell definition av gränsdragningen borde man utföra riktade analyser av hur enskilda politiska åtgärder påverkar kvinnors ställning i samhället (Freedman 2003, s. 48).

I vår analys kommer vi att operationalisera begreppet *offentligt/privat* genom att undersöka hur aktiviteter i den offentliga samt den privata sfären kopplas till den flytande signifikanten – *välgrundad fruktan för förföljelse*.

4.2.2 Den politiske mannen

För att tydliggöra hur kvinnor utestängts från den offentliga sfären, tillika den politiska sfären, presenterar vi begreppet *den politiske mannen*. Namnet på begreppet är lånat från J. Ann Tickners *Gender in International Relations* (1992). Även Crawley, Freedman och Bexelius omnämner politik som en manlig sfär och beskriver vilka problem som följer på grund av det. Begreppet har en historisk förankring, exempelvis i Tickners kritik som grundar sig i realismen med utgångspunkt i Morgenthau *Politics Among Nations* (Tickner 1992, s. 36).

Den politiske mannen är en social konstruktion av en partiell representation av den mänskliga naturen som utgår från beteendet hos män i offentliga maktpositioner (Tickner 1992, s. 37). Politik hänvisas oftast till offentliga aktiviteter men sällan till privata. Effekten av dikotomin *offentligt/privat* i förståelsen för kvinnors erfarenheter är tydlig i begreppet politik (Crawley 2001, s. 21). Politiken har länge ansetts tillhöra mannen och blivit en manlig egendom.

Normer kring maskulinitet och föreställningar kring mannen, har tillsammans med föreställningen om politik och politisk aktivitet, bidragit till att män världen över organiserat sig partipolitiskt och på grund av denna politiska aktivitet varit tvungna att fly efter att ha utsatts för hot och människorättskränkningar från staten (Bexelius 2008, s. 57).

Normer kring feminitet och föreställningen om kvinnan och hennes förväntade förhållande till politik har bidragit till att många kvinnors politiska aktiviteter kan ha tagit sig helt eller delvis andra uttryck än mäns. Crawley beskriver kvinnors politiska aktivitet som mindre formell än mäns. Kvinnors politiska uttryck är inte alltid lika offentliga som mäns. Istället för att hålla tal, medverka i demonstrationer och skriva artiklar kan kvinnors politiska aktivitet gestaltas i annan form. Kvinnor kan medverka i informella möten och organisationer, förse rebeller med mat, kläder och sjukvård, gömma människor, verka som medlare mellan aktivister och liknande. Dessa aktiviteter kan vara lika viktiga för den politiska organisationen som de aktiviteter som tar sig uttryck i det offentliga (Crawley 2001, s. 24). Deltagandet i det politiska livet utsätter kvinnor för minst lika stor fara som den män kan uppleva.

Vi delar Crawleys uppfattning om att kvinnors politiska aktiviteter kan ta andra uttryck än mäns. Samtidigt vill vi poängtera att kvinnor också kan medverka i den offentliga politiska sfären. Med kvinnors politiska aktivitet syftar vi på vad det innebär att vara kvinna i en politisk kontext som påverkas av maktordningar av såväl kön, som exempelvis ålder, etnicitet, klass, sexualitet och nationalitet. I vår analys kommer vi att operationalisera begreppet *den politiske mannen* genom att titta på om politisk aktivitet enbart omnämns i offentliga termer.

5 Analys

Undersökningens analys presenteras i detta avsnitt. Det är viktigt att poängtera att denna diskursiva analys är en textnära studie av materialet, så man bör ha i åtanke att resultatet inte är generaliserande. Undersökningens material är en utvald del ur ett större sammanhang. Resultatet ska därför inte ses som något annat än svar på den i uppsatsen ställda frågan – *Hur inbegrips kvinnor i diskursen kring flyktingdefinitionen?* Vi vill återigen också belysa att denna kvalitativa textanalys formas av våra uppfattningar (se reflektioner).

5.1 Diskursanalys av UNHCR:s handboks inbegripande klausuler

I genomläsningen av handboken märker vi att mästersignifikanten, *flykting*, kopplas ihop med *han*, *honom* och *hans*, de bildar en ekvivalenskedja. Det konsekventa grammatiska valet av manligt pronomen ger en viktig signal om exkluderingen av kvinnor. Låt oss illustrera denna ekvivalenskedja med följande citat där vi fetstilar mästersignifikanten:

En person är **flykting** enligt 1951 års konvention när **han** uppfyller de kriterier som fastställs i definitionen. Detta sker med nödvändighet innan **hans flyktingskap** har fastställts formellt. Det är inte erkännandet av **flyktingskapet** som gör **honom** till **flykting**. Erkännandet utgör endast en förklaring om att **han** är det. **Han** blir inte **flykting** på grund av erkännande utan **han** blir erkänd därför att **han** är **flykting** (UNHCR 1996. [art. 28] s.17).

Denna ekvivalenskedja finns inte bara att hitta i citatet ovan utan förekommer konsekvent genom hela handboken. Motsvarande hon eller hennes nämns aldrig. Vi kan alltså konstatera att mästersignifikanten är en han, det är *hans* flykt och *han* som är *flykting*. Det är anmärkningsvärt att det under handbokens 60 åriga historia inte har tillförts något annat pronomen än det manliga. Vi har en viss förståelse av att tidsandan spelade roll när handboken förhandlades fram. Men vi reagerar starkt kritiskt på att ännu ingenting har gjorts för att mästersignifikanten ska inbegripa kvinnor.

För att få flyktingstatus måste personen i fråga uppfylla de kriterier som nämns i flyktingdefinitionen. I handboken resoneras det om dessa kriterier för att fastställa vem som inbegrips i definitionen. *Flykting* syftar alltså inte bara på en person utan det måste vara en person som uppfyller kraven. Vi kommer därför att analysera dessa kriterier utifrån de teoretiska begrepp vi redogjort för i teorikapitlet, för att analysera om även kriterierna i huvudsak är skapade för manlig flykt.

Välgrundad fruktan till förföljelse, den flytande signifikanten, definieras i en uppdelning av *välgrundad fruktan* och *förföljelse*. Det finns ingen allmänt accepterad definition av förföljelse enligt UNHCR:s handbok. Eftersom tolkningen av förföljelse samvarierar med faktorer såsom enskilda eller kumulativa människorättskränkningar, individers varierande psykologiska förutsättningar, omständigheterna i det enskilda fallet liksom det geografiska, historiska och det etniska sammanhanget; drar UNHCR slutsatsen att en exakt och uttömmande definition av begreppet inte är möjlig att fastställa (UNHCR 1996, [art. 51-53] s. 22-23. Bexelius 2008, s. 116).

Artikulationen kring vem som är förföljare (enligt UNHCR:s handbok) rör sig om staten eller befolkningen:

Förföljelse hänför sig normalt till åtgärder och ingrepp utförda av en stats myndigheter. Förföljelse kan också utgå från delar av befolkningen som inte respekterar lagstiftningen i landet i fråga. Exempelvis kan det röra sig om religiös intolerans som tar sig uttryck i förföljelse i ett för övrigt sekulariserat land, men där avsevärda delar av befolkningen inte respekterar den övriga befolkningens religiösa övertygelse. Om allvarliga diskriminerande eller andra anstötliga handlingar utförs av lokalbefolkningen, kan dessa anses utgöra förföljelse om de medvetet tolereras av myndigheterna eller om myndigheterna vägrar eller är oförmögna att erbjuda ett effektivt skydd (UNHCR 1996, [art. 65] s. 25-26).

Vår analys är att handboken indirekt artikulerar att staten är den främsta utövaren av förföljelse. Även när det är en befolkning som är utövare av förföljelsen måste staten vara oförmögen eller tolerera denna förföljelse för att den asylsökande ska kunna åberopa *fruktan för förföljelse*. Utifrån ett *offentligt/privat*-perspektiv ges den offentliga sfären utrymme och den privata saknar utrymme.

Med ett genusperspektiv kan vi påstå att föreställningar om kön påverkar hur förföljelse av kvinnor och män tar olika form. En förföljelsemetod mot kvinnor, i åsyn av staten, kan till exempel vara sexuellt våld, något som ofta sker i hemmet och många gånger utförs av en enskild person. UNHCR:s artikulation om vem som anses vara utövare av förföljelse utesluter UNHCR enskilda individer som utövare av förföljelse. Bristen i detta är att förföljelse i den privata sfären lämnas åt sitt eget öde, när staten är passiv eller oförmögen att reagera. Lagar och mekanismer kan reellt finnas på plats och ge uttryck för att staten har en vilja att skydda, men om de inte implementeras kan de aldrig anses vara indikation på att skydd finns.

Handboken går igenom de element som fyller *flykting* med innehåll. Det vill säga de kriterier man måste uppfylla för att få flyktingstatus. Flyktingdefinitionen utgörs av:

.../välgrundad fruktan till förföljelse på grund av sin ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politisk åskådning befinner sig utanför det land, vari han är medborgare, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att begagna sig av sagda lands skydd, eller den som, utan att vara medborgare i något land, till följd av händelser som förut sagts befinner sig utanför det land, vari han tidigare haft sin vanliga vistelseort, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att återvända dit (UNHCR 1996, [art. 34] s. 19).

Det är därför relevant för oss att undersöka vilka moment som fyller dessa element. I uppsatsen behandlar vi sex av dessa kriterier. Med uppsatsens omfång bestämde vi oss för att undersöka hur elementen *välgrundad fruktan till förföljelse, ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp* och *politisk åskådning* fylls med innehåll. Vår tolkning är att elementen *befinner sig utanför det land, vari han är medborgare* och *icke önskar begagna sig av sagda lands skydd* inbegriper de som lever upp till kriterierna men utöver det befinner sig utanför sitt medborgarskapsland, eller tidigare vistelseort, och inte vill återvända dit. Den delen av flyktingdefinitionen omfattar både kvinnor och män. De två elementen är könsneutrala.

Förföljelse på grund av *religion* inbegriper om det finns:

.../förbud mot medlemskap i ett religiöst samfund/.../enskild eller offentlig gudstjänstutövning /.../religiös undervisning eller om det finns /.../allvarliga diskrimineringsåtgärder för att man utövar sin religion eller tillhör ett visst religiöst samfund/.../ (UNHCR 1996, [art. 72] S. 27).

Förföljelse på grund av *religion* inbegriper endast dem som vill utöva sin *religion* men av staten ges förbud att göra det. Det finns inget utrymme för dem som går emot den religiösa uppfattningens normer och seder. Ur ett *offentligt/privat*-perspektiv ser vi här att samtliga skäl till förföljelse som nämns ovan rör sig om aktiviteter i det offentliga rummet, då skälen inte inbegriper situationer som kan uppstå i hemmet på grund av viss religiös uppfattning. Det är alltså inte tal om några aktiviteter i det privata som exempelvis familjeplanering eller föreskriven klädsel. I enlighet med *offentligt/privat* dikotomin ser vi här att den offentliga sfären ges större betydelse än den privata då denna till och med är obefintlig.

Välgrundad fruktan för förföljelse på grund av *nationalitet* definieras i handboken och förklaras med att det inbegriper alla slags etniska minoriteter. Därför analyserar vi elementet *ras* tillsammans med *nationalitet*. Vidare beskriver handboken att förföljelse på grund av *nationalitet* och *ras* kan bestå i fientliga attityder och åtgärder riktade mot en nationell minoritet och att det kan vara svårt att skilja på förföljelse på grund av

nationalitet och förföljelse på grund av politiska åsikter och då i synnerhet om en politisk rörelse identifieras med en specifik *nationalitet*. Föreställningen om kön gör ofta att förföljelsen kan se olika ut beroende på om offret är man eller kvinna. Liksom *ras* är inbegripandeklausulerna för *nationalitet* här även vaga och mångtydiga. Fientliga attityder och åtgärder riktade mot en nationell minoritet innebär ett brett spektra av attityder och åtgärder (UNHCR 1996, [art. 74] S. 27). Återigen står *offentligt/privat* i vårt fokus, eftersom förstörelsen av etnisk identitet kan drabba en kvinna genom sexuellt våld och kontroll över en kvinnas reproduktionsförmåga. I handboken står det:

/.../så är fallet om en persons människovärde kränks till följd av rasdiskriminering i en sådan utsträckning att det är oförenligt med de mest grundläggande och omistliga mänskliga rättigheterna, eller om det skulle medföra allvarliga påföljder att inte fästa sig vid rasbarriärer (UNHCR 1996, [art. 69] S. 26).

/.../ det kan vara svårt att skilja på förföljelse på grund av *nationalitet* och förföljelse på grund av politiska åsikter när en konflikt mellan nationella grupper har samband med politiska rörelser, i synnerhet då en politisk rörelse identifieras med en specifik >>*nationalitet*>> (UNHCR 1996, [art.75] S. 27).

Att man i handboken tolkar förföljelse på grund av *nationalitet* ur ett politiskt perspektiv öppnar upp för kritik, sett ur vårt begrepp *den politiske mannen*. Artikulationen kring förföljelse på grund av *nationalitet* involverar politisk rörelse och politiska åsikter och utesluter övergrepp mot den nationella identiteten. Handboken inbegriper inte en kvinnas skäl till att åberopa *välgrundad fruktan för förföljelse* på grund av *nationalitet*.

Handbokens tolkning av förföljelse på grund av *tillhörighet till viss samhällsgrupp* syftar till personer med liknande bakgrund, vanor och social status. Handboken menar att detta kriterium ofta sammanfaller med *ras*, *religion* och *nationalitet*. Orsak till förföljelse menar man kan vara att det inte finns förtroende för gruppens lojalitet gentemot regeringen men det kan också bero på den politiska inställningen, gruppens förfäder, ekonomiska aktivitet och att blotta existensen av samhällsgruppen som sådan anses utgöra hinder för regeringens politik (UNHCR 1996, [art. 78] S. 28). Artikulationen kring *tillhörighet till viss samhällsgrupp* i handboken hänvisar endast till aktiviteter som skadar regeringen, eller framförallt att regeringen anser sig ta skada av denna grupp. Indirekt blir staten den främsta aktören av förföljelse vilket innebär att artikulationen utesluter att enskilda människor kan vara utövare av förföljelse. Även här applicerar vi dikotomin *offentligt/privat*. Vi menar att det läggs större vikt vid den offentliga förföljaren vilket kan bidra till att kvinnor, som ofta är de som förföljs i hemmet, utesluts. Kön – kvinnor – kan inrymmas i begreppet samhällsgrupp (Bexelius 2008, s.191). Förföljelse på grund av *tillhörighet till viss samhällsgrupp* innebär att aktiviteter utförda av denna samhällsgrupp kan bortses från den möjliga politiska aktiviteten och ser människorna endast som medlemmar i en sammanslutning. Då vi studerar hur

kvinnor inbegrips i handboken utifrån *offentligt/privat* och *den politiske mannen* ser vi här en risk att kvinnor snarare kan tillskrivas en viss samhällsgrupp istället för en politisk uppfattning.

Fruktan för förföljelse på grund av *politisk övertygelse* inbegriper om den sökandes åsikter är kritiska mot myndigheternas politik eller metoder, vilka inte tolereras av myndigheterna. Deras politiska övertygelse ska ha kommit till myndigheternas kännedom eller av myndigheterna ha tillskrivits den sökande. Ifall den politiska övertygelsen inte blivit känd kan styrkan i övertygelsen leda till att myndigheterna förr eller senare får kännedom om detta och det leder till konflikt med myndigheterna. Vidare skriver man i handboken att det kan vara lätt att identifiera en lärares eller författares *politiska åskådning* men svårare att identifiera hos en person som lever i en mindre blottad ställning (UNHCR 1996, [art.80 & 82] S. 28-29). Vi anser att artikulationen kring politisk övertygelse omfattar både politik i det privata och i det offentliga eftersom man nämner att politisk övertygelse kan komma från personen själv, men att personen också kan ha blivit tillskriven sin politiska övertygelse. Att någon kan bli tillskriven sin politiska övertygelse anser vi är ett kriterium som kan om än sällan, inkludera en kvinna, eftersom kvinnan kan bli tillskriven en politisk uppfattning genom att bryta mot exempelvis könsnormer. Vi uppfattar *politisk övertygelse* som ett praktiskt exempel av *offentligt/privat* och *den politiske mannen*. Det är viktigt att en kvinna ska kunna åberopa *välgrundad fruktan för förföljelse* på grund av politisk övertygelse i vilken form den än tar sig, även om den gestaltas i den privata sfären.

6 Slutsats

I arbetet med frågan om kvinnors inbegripande i diskursen kring flyktingdefinitionen utgick vi ifrån en diskursanalys. Metoden gav oss verktyg i analysen av UNHCR:s *Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning – enligt 1951 års konvention och 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning*. Att analysera flyktingdefinitionens innehåll med de verktyg Laclau och Mouffe erbjuder gav oss möjligheten att tydligt se vad diskursen har etablerats kring, vilka som är de centrala begreppen och vad som flyktingdefinitionen knyter an till och vad som utesluts.

Handboken utgår tydligt utifrån mannen som norm. Inte minst när det handlar om flyktingdefinitionen och i tolkningen av definitionen. I handboken refereras det inte till kvinnan. Saknaden av orden *hon* eller *hennes* är påtaglig. Det starka fokus på mannen ger vidare konsekvenser än det rent grammatiska. Att mannen är norm för handboken innebär att kvinnors behov hamnar i skuggan när det handlar om flyktingars rättsliga ställning.

Utifrån en feministisk teori med fokus på genus, har vi behandlat begreppen *offentligt/privat* och *den politiske mannen*. Slutsatsen vi drar efter att ha applicerat begreppen är att flyktingdefinitionen utgår ifrån en *offentlig sfär*, där den manliga världen ges större betydelse än det *privata sfären*, den kvinnliga världen. Kvinnors politiska aktiviteter kan tas sig andra uttryck och inte alltid lika offentliga som mäns. Politisk aktivitet omnämns enbart i offentliga termer i handboken, ett praktiskt uttryck för begreppet *den politiske mannen*. I praktiken kan det betyda att även om kvinnorna riskerar livet för sin politiska insats är det männen som i högre grad inbegrips i flyktingdefinitionen.

Diskursanalysen stärker oss i övertygelsen att en patriarkal könsmaktsordning präglar UNHCR:s dokument. Flyktingrätten har påverkats av de rådande normerna kring kön vilket har inneburit att flyktingdefinitionen har utformats och tolkats med utgångspunkt från en föreställning om mannen.

7 Referenser

- Bergström, Göran & Kristina Boréus, 2005. *Textens mening och makt - Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bexelius, Maria, 2008. *Asylrätt, kön och politik – En handbok för jämställdhet och kvinnors rättigheter*. Visby: Books on Demand.
- Crawley, Heaven, 2001. *Refugees and Gender – Law and Process*. Bristol: Jordan Publishing Limited.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Henrik Oscarsson & Lena Wängnerud, 2007. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Freedman, Jane, 2003/2001. *Feminism – en introduktion*. Concepts in the social sciences: Feminism. Översättning: Karin Lindeqvist. Malmö: Liber AB
- Freedman, Jane, 2007. *Gendering the international asylum and refugee debate*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Svedberg, Erika & Annica Kronsell, 2003. "Feministisk metod, teori och forskning om identiteter" I Bo Petersson & Alexa Robertson (red). *Identitetsstudier I praktiken*. Malmö: Liber AB.
- Taylor, Paul & Devon Curtis, 2001. "The United Nations" I John Baylis, Steve Smith & Patricia Owens (red.). *The globalization of world politics – An introduction to international relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Tickner, J. Ann, 1992. *Gender in international relations: feminist perspectives on achieving global security*. New York: Columbia University Press.
- Tickner, J. Ann, 2011. "Gender in world politics" I John Baylis, Steve Smith & Patricia Owens (red.). *The globalization of world politics – An introduction to international relations*. Oxford: Oxford University Press.
- UNHCR = United Nations High Commissioner for Refugees, 1996. *Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning – Enligt 1951 års konvention och 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- UNHCR = United Nations High Commissioner for Refugees, 2012. UNHCR:s webbplats. [Elektronisk]
Tillgänglig: <http://www.unhcr.se/se/om-oss/unhcrs-uppdrag.html>.
Hämtdatum: 2012-01-01
- Winther Jørgensen, Marianne & Louise Phillips, 2000/1999. *Diskursanalys som teori och metod*. Diskursanalyse som teori og metode. Översättning: Sven-Erik Torhell. Lund: Studentlitteratur.